

Anton Luskovič¹

KOLARIČEVI FANTJE S KOGA –Jožef, Franjo, Mirko, Miran in Branko, domoljubi, dobrovoljci in stebri slovenstva

Zapis govori o pogumnih in velikokrat tudi usodnih človeških odločitvah, kot v primeru Kolaričevih fantov iz Jastrebcov (Kog). Gre za predstavitelja fenomena slovenskih dobrovoljcev² v I. in II. svetovni vojni, ki sta, ob nepopisni tragediji in bedi ljudi na frontah, prelomila staro in odprla novo dobo sveta. Prispevek opisuje tudi tragedijo Kolaričeve družine, ki je v obeh svetovnih vojnah izgubila štiri mlada življenja.

Uvod

Skoraj sto let bo že minilo, odkar so se pojavili jugoslovanski vojni dobrovoljci na bojiščih I. svetovne vojne, predvsem v Dobrudži na ozemlju Romunije; z orožjem ter s silnim junaštvom so vsemu svetu pokazali, kako odločno so se pripravljene boriti za zlom avstro-ogrske monarhije, ki je bila za Slovence domovina samo po imenu, dejansko pa črna rumena ječa vseh nenemških in nemadžarskih narodov.

Danes silno težko razumemo, kaj vse so takrat žrtvovali Slovenci, Srbi, Hrvati in drugi avstrijski vojni ujetniki v Rusiji ali drugod po bojiščih, ko so pustili vse rodbinske in premoženjske dobrine in se kot nacionalni revolucionarji prijavili kot dobrovoljci v takratno srbsko vojsko.³

Na prelomu 19. stoletja so zavedni Slovenci izgubljali vero v možnost sožitja v nemški absolutistični Avstriji. Narodno rešitev so videli v jugoslovanski ideji, ki je zahtevala, da se Slovenci, Hrvati in Srbi osvobodijo tuje nadvlade in se združijo v lastni državi.⁴

Posebej močno revolucionarno vrenje se je okrog leta 1900 začelo med slovenskimi visokošolci, ki so študirali v Pragi in so bili Masarykovi učenci. Nova struja je bila narodno radikalna in je hitro pridobivala somišljenike na Dunaju in v Gradcu. Izdajali so časopise, ki so propagirali jugoslovansko idejo. Slovenski srednješolci so v Ljubljani ustanovili tajno organizacijo, ki se ji je pridružilo tudi narodno-radikalno dijaštvo. Izdajali so skupno glasilo Preporod, zato so jih imenovali preporodovci, ki jim je Oton Župančič posvetil pesem Kovaška, v veliko oporo pa jim je bil tudi Ivan Cankar.⁵

Ker je bilo ustvarjanje politične in gospodarske svobode znotraj avstro-ogrske monarhije praktično nemogoče, je med Srbi, Hrvati in Slovenci dozorelo spoznanje, da je njihov obstoj odvisen od izida svetovne vojne. Predvsem je to razumela jugoslovanska revolucionarna mladina, ki je zahtevala popolno nacionalno zedinjenje vseh Jugoslovancev. Spoznali so, da se bo usoda Jugoslovancev in obenem usoda Avstro-Ogrske reševala na bojnih poljih.

¹Anton Luskovič, univ. dipl. pravnik, predsednik Zgodovinskega društva Ormož, Jastrebcov 25, 2276 Kog.

²»Dobrovoljci« – uporabljam poimenovanje, kot je veljalo v tistem času in ga povzemajo tudi uradni dokumenti, takšen je tudi naslov obsežne monografije: Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918.

³Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, samozaložba »Sreskih organizacij saveza ratnih dobrovoljcev Kraljevine Jugoslavije«, Ljubljana 1936, str. 15.

⁴Prav tam, str. 30.

⁵Prav tam, str. 32 in 33.

Da bi si torej priborili politično, gospodarsko in socialno svobodo in se združili v neodvisni državi Jugoslaviji, so že takoj na začetku I. svetovne vojne prepovedanci in vsa ostala revolucionarna mladina ter narodnozavedni študentje, delavci, kmetje, trgovci, obrtniki, člani sokolskih organizacij pobegnili na stran antante.

Ustanovili so »Pokret jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev«. Gibanje se je silovito razširilo in se pozneje udeležilo v vojaških enotah na bojiščih svetovne vojne.⁶

Osnovni cilj jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev v I. svetovni vojni je bil hitra ustanovitev nove države Jugoslavije na ruševinah centralnih sil. Ta cilj pa je bil neizbežno povezan z velikimi žrtvami, s popolnim samoodpovedovanjem, s tveganjem in z darovanjem vsega, kar človek premore: z mladostjo, s krvjo in z življenjem.

Dobrovoljci so pisali zgodovino s svojo srčnostjo, s svojo krvjo in prihodnjim pokolenjem oživeli obupana srca, zravnali upognjene hrbtenice in obrnili oči v sonce svobodne bodočnosti.⁷

Enako lahko trdimo tudi za vse tiste, ki so svoja življenja položili na oltar domovine v II. svetovni vojni.

Franjo Kolarič (1895–1916)

† Kolarič Franjo

Franjo Kolarič se je rodil v kmečki družini Tomaža in Helene Kolarič v Jastrebcih. Po končani osnovni šoli na Kogu in gimnaziji v Mariboru je z odličnim uspehom končal trgovsko akademijo v Pragi. Vsi otroci v družini Helene in Matije Kolariča so bili vzgojeni v »narodnem duhu«, zato ni čudno, da se je Franjo že v zgodnjih dijaških letih boril proti nemškemu oblastnikom in gospodarjem.

V Pragi je bil član narodnih študentskih društev, v katerih se je z vso odločnostjo in sposobnostjo zavzemal za slovansko idejo. Avstrijske oblasti so ga zaradi tega preganjale in večkrat zaprle.

⁶Prav tam, str. 38.

⁷Dobrovoljci–kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 811.

СЛОВЕНСКИ ЈУГ

ОРГАН ЈУГОСЛОВЕНА У РУСИЈИ.

ИЗЛАЗИ СВАКЕ НЕДЕЉЕ НОВАЦ И ПИСМА
ШАЉУ СЕ НА УПРАВУ «СЛОВЕНСКОГ ЈУГА»
У ОДЕСУ, РЕМЕСЛЕННАЯ УЛИЦА 6. КВ. 26.

ТЕЛЕФОН 54—38. УРЕДИШТИШТО СЕ НАЛАЗИ
У ИСТОМ СТАНУ. РУКОПИСИ СЕ НЕ ВРА-
ТАЈУ, НЕПЛАЋЕНА ПИСМА СЕ НЕ ПРИМАЈУ

ПРОПИСАНА СЕ НЕ ПРИМАЈУ. ПРЕПЛАТА
ИЗНОСИ ЈЕДНОГОДИШЊЕ 6 Р. ПОЛУ-
ГОДИШЊЕ 3 Р. А ПОЈЕДИНИ БРОЈЕВИ 10 К.

SLOVENCİ IN JUGOSLOVANI.

Težnje po zedinjenju s Hrvati in Srbi so se pojavljale med Slovenci ob različnih prilikah in v raznih oblikah. Stremili smo v prvi vrsti po jezikovnem, kulturnem in gospodarskem združenju jugoslovanskih plemen, tudi hrepenenje po političnem zedinjenju nam ni bilo tuje, vendar pa je moralo isto vsled danih političnih razmer ostati pitajeno.

Ako se vprašamo po causa agens imenovanega stremljenja, najdemo kot glavne činitelje: jezikovno in plemensko sorodnost, obsežen skupen teritorij, nekatere zgodovinske momente, gospodarsko enoličnost, precej enako kulturno stopinjo vseh, treh plemen, enako ekonomska nerazvitost in, pa močno željo s pomočjo kakoršnekoletne državitve rešiti se iz krampljev Avstrije in tareče odvisnosti italijanskih in nemških sose-
sedov.

Jezikovna jugoslovanska enotnost je dosedaj vzbujala še največje zanimanje. Med Slovenci se je prvi potegoval za skupni jugoslovanski jezik — vrstnik Ljudevit Gaja, Stanko Vraz — oče slovenskih ilircev. Nazirajo ilircev bazirajo na sorodnosti jugoslovanskih jezikov: jezikovna enotnost je eden najprvejših predpogojev, da morejo male narodne skupine ustvarjati velike kulturne jednote. Jezikovna enotnost centralizira kulturno delo v nekaterih središčih, pospešuje sekcijsko kulturnih delavcev in jim daje večjo gospodarsko neodvisnost.

Stanko Vraz s svojo idejo ni prodri, slovenski jezik se je samostojno razvijal.

Vprašanje skupnega jugoslovanskega jezika je postalo zopet aktualnejše v zadnjem času pred vojno. Posebno pozornost je posvečala temu vprašanju slovenska revija «Veda».

Naj omenimo še naziranja krogov, ki so zagovarjali samostojnost slovenskega jezika i v nadaljnjem razvoju. Napačno je, ako se misli, da je jezikovno kulturna koncentracija in pa številna mnogobrojnost predpogoj v dosegu kulturnih vrednot. Kultura je nekaj povsem kvalitativnega in najvišji umotvori bodisi v literaturi, umetnosti, arhitekturi i t. d. morejo nastati v maloštevilnih narodih ravno tako, kakor v stotimilijonskem narodu, ki razpolaga z brezmejnimi številom in bogastvom. Ne da se upravičiti, da se odrečejo tisočletni narodi z lastno zgodovino, z lastno literaturo in z lastnimi tradicijami teh individualnih narodno karakterističnih blagov, za katere so mnoge generacije žrtvovali, svoje delo in svoje imeje.

Taka so bila naziranja glede skupnega jezika v času, ko smo bili jugoslovani razcepljeni po raznih državah in ko o političnem zedinjenju še ni bilo govora. Le enotna silna država more nuditi zaslonbo: skupni jugoslovanski kulturi, skupnemu jeziku je več ko gotovo; da se bodo v bodoči Jugoslaviji temeljito spremenili nazori o skupnem jeziku.

Ideja političnega združenja vseh jugoslovancev se je rodila v Ljubljani in čtudi so jo sprejeli Hrvati in Srbi.

L. 1809. so se slovenske dežele prvokrat otrele habsburškega jarmu in v Schönbrunnu ustanovila kraljevstvo ilirsko. Milejši veter je zapihal v slovenskih deželah. Ljubljana je postala prestolnica ilirskega kraljevstva, bila je sedež univerze, na kateri se je predavalo v latinskem in slovenskem jeziku.

Vodstvo univerze je bilo poverjeno prvemu slovenskemu pesniku Valentinu Vodniku. Prerečenje avstrijskega juga je vzbudilo v našem očaku misel, kako mogočna bi bila država, kateri bi pripadala vsa jugoslovanska plemena navdušen je zapel odo Napoleonu: ilirija oživljena. Kratko dobo so vladali Francozi slovenske pokrajine. leta 1813. se uda zadnja francoska posadka na ljubljanskem gradu. Ušlih je glasilci in stvarnik jugoslovanske ideje; avstrijska vlada ga je začela sumničiti in ga kazensko poslala na zapuščeno faro v bohinskih hribih.

V zadnjih desetih letih je imela slovenska klerikalna stranka v svojem programu združenje južnih avstrijskih dežel: Kranjske, delov Koroške in Slavonije, Hrvaške, Slavonije, Bosne in Hercegovine in štre. Za ime si niso bili edini: jedni so hoteli Jugoslavijo, drugi Veliko Hrvaško. Geslo teh Slovencev je bilo: Mi smo jugoslovani, toda samo v toliko, v kolikor se interesi jugoslovanstva strinjajo z interesi avstrijske krone. Novo kraljevstvo naj bi vladal kak član habsburške hiše; glavno v tej novi tvorbi bi bil blagoslov iz Rima. Najprej katoliki, potem Habsburžani in v tretji vrsti Jugoslovani pri popolni brezmoči Srbov.

Srbom odreka trializem vsako veljavno: na jedni strani bi tvorili neznamenat procent, na drugi strani pa jih slovenski klerikalci smatrajo za paganske Hrvate. Trializem je sprejel v stranki program deželni glavar kranjski Dr. Šušteršič, vreden drug Dr. Franka. Za trializem se je zavzemal tudi pokojni prestolonaslednik Franc Ferdinand: kot znano njegovi otroci niso imei pravice

o dunajskega trona, zato jim je bilo treba stesati novih stolčkov. Habsburžani naj bi se nadalje germanizirali in razgovajali, da bi to lažje šlo — ker centrala je precej daleč — so hoteli stvoriti na jugu novo filijalko in naši pridne pomočnike v osebah Šušteršiča in Franka.

Podpihavanja Šarčevići pri Slovenceh, naj se varujejo srbskih apostolov, so dobila v Šušteršiču poslušna ušesa. Nesreča slovenskega naroda je hotela, da je polegnil Šušteršič za seboj pretežno večino slovenskega ljudstva. V kritičnih dneh l. 1914. ko je Frank svojo toplo na Hrvaškem požgal in zal srbsko imetje, je Šušteršič prišel po Slovenskem protestne shode in šepetal, n. v. vojno proti Srbiji.

Hudodelstvo uvoja na slovenskem in srbskem narodu je zagrešil Šušteršič, bodočnost bo sodila njega, ki je klical nad nas kri pravičnih: Mož, ki je delal kraljeve kuptije s slovenskim narodom, tudi jugoslovanstvu ni mogel koristiti. Ali moremo pričakovati od slovenskega politika, ki je odprl vrata Nemcem na ljubljanski magistrat, ki je prodal 100 000 koroških Slovencev, ki je razdelil milijonski vseučiliški fond v strankine agitacijske namene, ki je kot deželni glavar trpel v popolnoma slovenski deželi kranjski pemški otok Kočevje, od njega nismo mogli pričakovati, da se bo izkazal dobrega Jugoslovana!

Slika razvoja jugoslovanske misli na Slovenskem v zadnjih letih ni razveseljiva. Zal poštenega, nadarjenega v značaju kremenitega slovenskega ljudstva, da je padlo v roke par samopašnikom, ki so plačani z judoževimi srebreniki vcepjali v dušo naroda nesmrtnost avstrijske krone, mesto da bi mu vkorenili vero v jugoslovansko bodočnost. Tolaži nas, da narod uvideva krivice, ki mu jih je prizadajala avstrijska krona in da začčenja prihajati k spoznanju, da je živel zapeljan po svojih vodnikih.

Bili Jugoslovani je pomenjalo pri nas biti izdajalec, vsaka, tudi samo kulturna zveza s Srbijo, je bila povod k denuncijam. Kljub temu pa je ostala slovenska inteligenca — z malimi izjemami — zvesta ideji Valentina Vodnika; posebno mladina, dijaštvo, je bila pričrana, da le združitev s Hrvati in Srbi more spasiti slovenski rod; izključno temu cilju je bilo posvečeno delovanje slovenske mladeži.

Srbiji.

Nad glavom tvojom, mučenice, Nov se trnov vijenac vije — Iz svežjih rana na tvom tjelu Opet mora da se krvca lije.

Ko prorok s kriem krvavljem I ti moraš na Golgotu svolu: Da pleme oslobodiš svoje. Svojom krvi u svome znoju.

Ti pod čes, znamem, hrabrim krokom Do posvećena cilja svoga, U čvrsto; vjeri u svoj ideal I u pravdu svoga Boga, Ti znaš da boš ce krvav biti, Oskvrnjeni biti će oltari, I grobove junaka tvojih Gaziti će činiki barbari.

Al doć će dan — da tvoje slave, Kad probuće se tvoja snaga, Ko Samson nekoc — u svom domu, Satiri ćeš svoga vraga.

A tad će niknuti, novo plemje Iz krvavijih razvalina — Ko fenik plica uskrsnuti će Preporodjena domovina.

Jos. B.

Vstanimo, brajta!

Vstanimo brajta, vsi na plan, pod paprove svobode in pravice! Junštvo v srca, malodušje v stran, in puške v žuljave desnice, da ga iztrebimo za vselej s tal zemlje, kdor upa si nečiste stezati roke po naši mili rodni grud!

Vstanimo brajta, domovina zre na nas in kliče nam v daljave: «Pridite, sokoli, otmite, ker sedaj je čas, sedaj, junaki, ali pa nikoli!»

Vstanimo, brajta! Naši stvarni sveti telo in duša! In pekel nas ne omaje, dokler slovenski fantje in slovenski bajoneti,

ne ponese svobode v naše kraje. Za svojo, za slovensko stvar prelijmo dragoceno srčno kri! In če nam deca vsa csiroti, in če nam žene bodo vdove, mu ne odrečemo nikdar dolžnosti najbolj sveti, ki sedaj nas zove,

Za osvražten smo se bili ideal, kot v klavnico so nas gonili proti bratom v smrt, —

toda, razbit je sina pasjega načrt, in naša srca, čista kot kristal žare v zvestobi in ljubezni sveti: mi hočemo živeti in umreti za našo solnčnjasto stvar,

In ne odnehamo popreje, dokler svobodne nam ne bodo meje, dokler oživljena k svobodi zlati nas ne pozdravi mila domovina: — mat!

Ki v suženstvu zdaj plemenito glavo klini:

«Pozdravljeni, slovenski bataljoni!»

Po končanem študiju se je nameraval zaposliti v Beogradu kot bančni uradnik, vendar je mobilizacija julija 1914 preprečila njegove načrte. Nemiren narodnjak, kakršen je bil Kolarič, je v svojem rojstnem kraju, takoj po mobilizaciji, začel revolucionarno delovati. Oblasti so mu bile nenehno za petami, zato je tik pred aretacijo pobegnil v Rusijo, kjer je med prvimi vstopil med vojne prostovoljce. Bil je rezervni pehotni podporočnik in vodnik 1. čete 1. bataljona 2. polka I. Srbske dobrovoljske divizije. Izobražen kot je bil, je sodeloval pri izdajanju časopisa Slovenski jug, ki ga je v Odesi izdajala skupina dobrovoljcev. Bil je tudi član uredniškega odbora tega lista.⁸

V bojih je pokazal izreden pogum in iznajdljivost. Najbolj se je izkazal v bojih okrog Dobrudže,⁹ za kar je bil odlikovan z zlato medaljo za junaštvo Miloša Obilića. Pri vasi Kokardža¹⁰ je bil težko ranjen v trebuh. Zdravniške pomoči ni bilo nikjer, zato so ga dva dni težko ranjenega prevažali na volovskem vozu. Za posledicami rane je umrl 2. septembra 1916.¹¹ Njegovi tovariši so pripovedovali, da so njegove zadnje besede bile: »Živela Srbija, živela svoboda!«

Boji okrog Kokardže so bili med hujšimi v I. svetovni vojni. Nepripravljena I. Srbska dobrovoljska divizija je imela v bojih strašne izgube. Junija 1916 je krenila iz Odese in v naslednjem mesecu zasedla ozemlje med Bolgradom in Renijem v zahodnem delu Besarabije. Avgu-

sta je nato divizija nadaljevala pot na vlačilcih po Donavi in se nato skoncentrirala v središču Dobrudže.

Prvega septembra 1916 je Bolgarija napovedala Romuniji vojno in takoj prestopila mejo Dobrudže, zavzela mesto Turkulj in zajela 28.000 Romunov.

V to praznino v borbenih linijah je moral vskočiti »47. Ruski osobeni korpus«, ki so ga sestavljale: 61. Ruska pehotna in 3. Ruska konjeniška ter I. Srbska dobrovoljska divizija.

V frontalnih spopadih so v prvih septembrskih dneh dobrovoljci zasedli 12 km ozemlja, vendar so ostali brez vsakršnih rezerv, brez artilerije, brez tehničnih čet, ambulantne oskrbe in brez rednega dovoza hrane. Ostri protesti komandanta Hadžića niso zalegli, dobil je celo ukaz, da mora z dobrovoljci za vsako ceno zavzeti bolgarsko mesto Dobrič ob romunsko bolgarski meji. V takšnih razmerah je bil smrtno ranjen tudi Franjo Kolarič.

Sledile so še najhujše bitke 7. septembra in nato še 18. septembra 1916.

Prva srbska dobrovoljska divizija je v Dobrudži pri Kokardži bila srdite boje in za junaštvo požela tudi najvišje priznanje takratnega prestolonaslednika Aleksandra in ruskega vrhovnega poveljstva.

Divizija je ob začetku bojev štela 20.541 vojakov, od tega števila pa je izgubila 245 oficirjev in 8.036 vojakov.¹²

⁸Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 268.

⁹Dobrudža je ozemlje, razdeljeno med Romunijo in Bolgarijo. Severni del je v Romuniji in leži med spodnjim tokom Donave in Črnim morjem. Boji, ki so opisani v sestavku, so potekali na tem ozemlju.

¹⁰Kraj v Dobrudži.

¹¹Podatek o datumu smrti navaja dobrovoljec, zdravnik dr. Milko Gnezda, v svojem dnevniku, »Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, na str. 290.

¹²Novica o junaštvu I. Srbske dobrovoljske divizije se je bliskovito razširila po vsem svetu. Ruski časopisi so obširno pisali o bojih v Dobrudži ter poročali o junaških dejanjih dobrovoljcev, ki so prejeli številna srbska, ruska in romunska odlikovanja.

Med slovenskimi žrtvami so bili: podporočnik Vladimir Kobler iz Ljubljane, podporočnik Franjo Kolarič iz Jastrebcov, podporočnik Franjo Bračič s Planine na Štajerskem, narednik Boris Potočnik, podnarednik Anton Batič iz Gorice, podnarednik Bruno Fon s Kozjega, Josip Povšič iz Gorice, Franjo Mohar iz Ljubljane, Jakob Majer, Franc Škof in Franc Žganjar.¹³

Jožef Kolarič (1882–1942)

¹³»Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 63.

Jožef Kolarič se je rodil 19. marca 1882 v Jastrebcih, v župniji Sv. Bolfenka na Kogu, očetu Tomažu in materi Heleni, rojeni Zadravec.

Oče Tomaž Kolarič je bil več let župan v Jastrebcih. Bil je skrben, delaven in narodnozaveden, kar je bilo velikega pomena za celoten razvoj južnoštajerskega slovenstva.¹⁴

Na zadolženi kmetiji, ki sta jo prevzela starša Jožefa Kolariča, je bilo življenje težko, vendar je oče, navdušen slovanofil, lepo skrbel za vzgojo svojih otrok in jim že v otroška srca vcepljal ideal slovanske skupnosti.¹⁵ Na njihovo kmetijo so prihajali slovensko misleči učitelji s kogovske šole in mladi Jožef je srkal pogovore o razpadu AvstroOgrske ter o nastanku nove države, ki bi se ji priključili, kot svoboden narod, tudi Slovenci.¹⁶

Uporna mladost v dobi nasilne nemškutarije¹⁷

Jožef je bil prvi otrok v družini Kolarič. Pozneje se je rodilo še pet otrok.¹⁸

Ko je Jožef začel obiskovati gimnazijo v Mariboru, je tja prišel že kot navdušen Slovan in Jugoslovan. Toda že prva leta v gimnaziji so prinesla spoznanje, kako nedopustno je sanjati o narodni svobodi, kako kaznivo je vlačiti izpod železne pete habsburškega cesarstva razmesarjene ude zamirajočega slovenstva.¹⁹

Nemštvu naklonjeni profesorji so ga sovražili in, čeprav je bil odličnjak, so ga od študija poskusili odvrniti in mu grozili, da študija nikoli

¹⁴Marija Zalar, učiteljica na Kogu: In memoriam Heleni Kolarič, Glas naroda, 9. junij 1935, str. 5.

¹⁵Ignac Koprivec: Josip Kolarič je brezumno prebijal solunsko fronto na Vetreniku, Jutro, 1937, št. 147, stran 4.

¹⁶Prav tam.

¹⁷Prav tam.

¹⁸Prav tam.

¹⁹Prav tam.

ne bo končal. Zasovražil je šolo in iz pete gimnazije pobegnil domov. Doma so ga sprejeli s solzami in z mračnimi pogledi. Oče je preklinjal, mati je tiho hodila okrog njega. Jožef je prepričeval očeta, da z nekaj razredi gimnazije lahko prav tako gospodari na domačem gruntu ter se bori za ideje, ki mu jih je vcepljal in so bile zanj svete. Pritiski so bili vse večji in Jožef se je odločil, da bo gimnazijo končal privatno. Odšel je na Ptuj, vendar ga študij ni več zanimal. Šolske knjige so ležale nedotaknjene pred njim, on pa je prebiral dela svetovnih klasikov. Navduševal se je nad Tolstojem, ljubil je Dostojevskega in druge ruske klasike. Ljubezen do kmečke zemlje je dehtela iz prebranih knjig, klic zatiranih je odmeval v njih in spoznaval je podobnost trpljenja ruskih kmetov s kmeti v svoji domovini, z eno razliko, da naš človek ni imel narodne svobode.²⁰

Znova se je vrnil domov, vendar doma zanj ni bilo več prostora. Vpisal se je v viničarsko šolo nekje pri Ptujju. Kaj kmalu je prišel v spor z učitelji, saj se je postavil proti kaznovanju nekega učenca, ki naj bi žalil čast avstrijskega cesarstva. Malo je manjkalo, da med njim in učiteljem ni prišlo do pretepa, zato je pobegnil iz zavoda in se vpisal na kmetijsko šolo Grotenhof blizu Gradca. Zaradi gorečega zagovarjanja slovanstva je tudi v tej šoli imel težave. Ko bi ob neki priložnosti morali zapeti pesem, ki je žalila Slovence, se je temu odločno uprl in učitelj ga je, kljub temu da je bil najboljši gojenec, kaznoval tako, da mu je dal slabo oceno iz vedenja, tako da šole ni končal z odliko. Po končanem šolanju je Jožef Kolarič odklonil kar nekaj ponudb za zaposlitev in se je raje vrnil

²⁰Prav tam.

domov k Sv. Bolfenku na Kogu, kjer je sprejel službo nadzornika v državnih vinogradniških nasadih.

Aktivno se je začel vključevati v delo društev in tudi po njegovi zaslugi so se v domači fari prirejale gledališke igre, pevski nastopi in družabni večeri, ki so imeli namen prebuditi v ljudeh interes za slovensko narodno vprašanje.

Leta 1903 je bil vpoklican na služenje vojaškega roka. Že na začetku se je sprl z nemškim oficirjem, ki je zaničeval Slovence, in prišel na črno listo, tako da ni dobil čina, ki si ga je zaslužil.

Nato se je pritožil, saj so ga vpoklicali nepravilno, bil je namreč hranilec matere, ki je ovdovela, zato je bil odpuščen. Domače kmetije ni mogel prevzeti, ker jo je oče namenil srednjemu bratu Mirku, zato se je Jožef oženil na Cven. Leta 1905 se je vključil v Ljutomerske sokole in se v sokolski opravi leta 1907 udeležil sokolskega zleta v Pragi, 1911 pa še zleta v Zagrebu.²¹

Želel se je vrniti domov, zato si je leta 1911 pri Sv. Bolfenku na Kogu kupil posestvo. Imel je velike načrte, kako urediti kmetijo, vendar jih je prekinila mobilizacija. Vpoklican je bil med prvimi. Ko so zbrani mobiliziranci v središki gostilni popivali, je Jožef vstal in zavpil: »Svinja je, kdor bo brata Srba streljal!«²²

Orožniki so bili o tem takoj obveščeni in so ga odpeljali v zapor, vendar je bil po posredovanju središkega župana Šinka izpuščen. Je pa naj padla senca dvoma in avstrijske vojaške oblasti so ga ves čas budno nadzorovale.

²¹Prav tam.

²²Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije 1912–1918, str. 658.

V ruskem ujetništvu²³

Že prve dni vojne je začel sanjati in snovati načrte, kako bi iz osovražene avstrijske vojske pobegnil v srbsko armado. Dolgo časa se mu ni ponudila nobena priložnost.

V njem je čedalje bolj tlela slovanska ideja. Prepojen s sovraštvom do Avstrije je septembra 1914 prispel v Galicijo. Kot nezanesljivi osebi so mu onemogočili napredovanje v podčastniški čin v polku. Med patroljiranjem pred sovražnikovimi položaji je večkrat nameraval pobegniti, vendar je opazil, da hodi za njim še ena patrolja, ki je imela nalogo paziti nanj.

Decembra 1914 se je avstrijska vojska umaknila s položajev, ki jih je zasedala blizu Tarnova. Jožef je ta umik izkoristil in se zakopal v slamo na konjskem hlevu ter počakal na prihod Rusov, ki se jim je nato predal.

Zbrane begunce so odpeljali v begunsko taborišče Sarpolj v Vjatski guberniji. Na veliki četrtek so jih poslali v vas Čemašur blizu Ježevskega zavoda, kjer so popravljali železniško progo. Tukaj je Kolarič začel agitirati za vstop med dobrovoljce srbske armade. Pri večini Slovanov je naletel na razumevanje za to idejo. Kaplar Majhen, po rodu Kočevar, mu je zagrozil, da ga bo ovadil kot revolucionarja. Prepričan je bil, da bo Avstrija zmagala.

Prijavil ga je tudi ruskim oblastem z obtožbo, da je nevaren revolucionar, in vse to podkrepil z izjavo, da nosi orožje browning (imel ga že od prej).

Takoj naslednji dan so prišli ruski orožniki, opravili preiskavo, vendar browninga niso na-

²³Ignac Koprivec: Josip Kolarič je brezumno prebijal solunsko fronto na Vetreniku, Jutro, 1937, št. 147, stran 4.

šli, saj ga že prej zakopal v zemljo. Pustili so ga pri miru, saj so idejo o dobrovoljstvu podpirali. Še močneje je začel agitirati za dobrovoljstvo.²⁴

V ujetništvu je bil vključen v skupino, ki je gradila železnico. Razmere v begunskem taborišču so bile strašne in so opisane v dnevniku njegovega soborca s Primorske, ki se ni vrnil iz taborišča, Kolarič pa je dnevnik prinesel domov.

Med drugim je v dnevniku zapis:

*31. december 1915*²⁵

»Danes je bil tu ruski general von Milde, ki je pregledal lager in spoznal našega komandanta, kapetana Filoretova, ki je do teh dni bil tako kapetan t.j. nadporočnik in komandant čez vse tukajšnje barake ruskega polkovnika Džikova. Najbrž je general pregledoval lager vsled pritožbe odposlanke RK, ki je izjavila, da je to najslabši lager vseh ujetnikov v Rusiji, kar jih je videla, menaja pa da je za svinje in ne za ljudi.

Ljudje so tako nagneteni po barakah, da mora v vsaki baraki od 50 do 100 ljudi cele dolge in mrzle zimske noči presedeti na tleh. Prej, ko je bilo v 25. barakah okoli 7.000 mož, so bile nabito polne, sedaj pa je v 18. barakah nagnetenih okoli 9.000 mož.

Večinoma gre za invalide, ujetniki so skoraj popolnoma nagi in bos, tako, da jih je »sestra« fotografirala za dokaz, kako se nam godi v Aziji.

Tako se torej končuje leto 1915. Na božični dan pa je bilo ravno 9 mesecev, kar smo ruski vojni

²⁴Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 659.

²⁵Dnevnik neznanega dobrovoljca je majhen zvezek, v začetku še napisan s črnilom, pozneje s svinčnikom. Pisava je ne nekaterih listih že skoraj povsem zbledela. Dnevnik hrani avtor!

ujetniki. Imam pa trdno upanje, da se bo leto 1916 končalo srečneje, čeravno nič ne kaže, da bi bil začetek dober. Vse je seveda odvisno od konca nesrečne vojne.«

1.februar 1916

»Zadnjih 14 dni se je tu zelo hitro razširil Flecktyphus, ta morilska bolezen. Prava epidemija je to.

V roku 24 ur je samo v 4. baraki obolelo 120 mož. Ker zdravil ni, je skoraj gotovo, da bodo vsi pomrli. Zdravniki si prizadevajo za čim večjo čistoto in higieno med jetniki ter dezinficirajo barake, vendar obstaja velika nevarnost, da se lager kot okužen zapusti, nas ujetnike pa prepusti smrti zaradi okužbe. Prišli smo torej tako daleč, da bo v ujetništvu treba poginiti. Kaj nas še čaka? Ali nismo že prestali dovolj v tej vojni?

Da se bolezni pri nas tako širijo ni nič čudnega. V barakah, v katerih je prostora za 300 ljudi je nagnetenost od 500 do 600 jetnikov. Tu se ne morejo ne umivati in ne čistiti. Ljudje so polni uši, in ta golazen prenaša bolezni.

Mogoče bom utekel tej nevarnosti, ker sem še vedno pri oficirjih in ne sme nihče iz barak k nam.

Če je pa naša usoda, da tu poginemo, pa naj bo. Saj to kar živimo ni nobeno življenje in se za njim ni vredno jokati. Še psu se bolje godi, edino, kar nas še ohranja pri življenju in nam daje pogum je upanje, da bomo vendarle prišli živi domov in ponovno postali ljudje...«.

V prvi polovici leta 1916 so oblasti ujetnikom sporočile, da se kot prostovoljci lahko prijavijo v srbsko armado. Od skupine, ki jo je pri gradnji železnice vodil Kolarič, se je prijavilo 17

mož, vendar je vse skupaj potem zastalo.

Dnevi negotovosti so bili daljši kot sicer, težko je bilo čakati, še posebej zaradi tega, ker novice o tem, kaj se dogaja na bojiščih I. svetovne vojne, ni bilo. Jože je počasi izgubljal upanje o ustanovitvi nove države Jugoslavije. Nekega dne mu je prišla v roke brošura dr. Franka Potočnjaka, v kateri je pisec govoril o Jugoslaviji kot o dejstvu. Ko je Kolarič prebral to brošuro, se je počutil, kot da bi se ponovno rodil. Spoznal je, da je napočil čas, ko mora sleherni svobodoljubni Slovenec ponuditi svoje življenje armadi, ki se bo borila za rojstvo Jugoslavije. Brošura mu je potrdila njegove sanje o prihodnji ureditvi države, katere sestavni del bo tudi njegova domovina.

V njem se je prebudila neugasljiva želja, da se odpravi tja, kjer vstaja izza bregov zarja svobode.²⁶

Ko so dobrovoljci še vedno čakali na svoj odhod iz begunskega taborišča, je Kolarič vzpostavil stik z uredništvom lista Slovenski jug, ki ga je v Odesi izdajala skupina dobrovoljcev. Uredništvu je Kolarič pisal, da se serapoljske oblasti ne trudijo za ureditev dobrovoljskega vprašanja, njihov odhod celo ovirajo, zato je časopis prosil za pomoč.

V uredništvu časopisa je takrat delal njegov brat Franjo Kolarič, ki je pozneje padel v Dobrudži kot podporočnik 2. polka Srbske dobrovoljske divizije.

Bratu je uspelo urediti, da so serapoljski dobrovoljci dobili dovoljenje za odhod. Zbirališče dobrovoljcev je bilo v Odesi, kjer se je zbralo okrog 50.000 dobrovoljcev, ki so se urili za borbo.²⁷

²⁶Ignac Koprivec: Josip Kolarič je brezumno prebijal solunsko fronto na Vetreniku, Jutro, 1937, št. 147, stran 4.

²⁷Prav tam.

Tu je Kolarič z odliko končal korpusno oficirsko šolo, saj so za oficirsko šolo izbirali dobrovoljce, ki so že imeli kakšno predizobrazbo. Teoretični del šolanja je potekal pozimi 1916, praktični del pa spomladi 1917. Dobil je čin narednika dijaka.²⁸

V začetku leta 1917 so končno odšli iz Rusije čez Belo in Severno ledeno morje na Škotsko, nato v Anglijo, od tam z vlaki v Orange v Franciji. Tu so ostali okrog mesec dni in dobili nove obleke in orožje. Nato so se iz Oranga z železnico odpeljali v Italijo, do Tarenta, od koder so z ladjo odpluli proti Grčiji. Z železnico in avtomobili so se premaknili v Solun, kamor so prispeli aprila 1917, kjer so se nastanili v taborišču v Mikri. Od jeseni 1917 so na solunsko frontno območje prihajali vedno novi dobrovoljski bataljoni iz Rusije in iz Amerike, prišlo pa je tudi nekaj dobrovoljcev iz Italije, Francije in Avstrije. Vse se je pripravljalo na končne vojne operacije v I. svetovni vojni.

V Mikri jih je obiskal tedanji regent Aleksander ter jih bodril pred odločilno fazo vojne, s katero si bodo odprli pot do svojih domov in skupne domovine. Regent Aleksander je 29. septembra 1917 z vojaškim ukazom razpustil vardarsko divizijo in ustanovil novo »Jugoslovansko divizijo« dobrovoljcev. Z ustanovitvijo te divizije je solunska fronta dobila nov pomen. Okrepljena z vedno novimi četami se je pripravljala na končne boje, ki so se začeli 15. septembra 1918. Kmalu nato je bil Kolarič premeščen, imenovan za vodnika 3. čete 1. bataljona 12. pešadijskega polka Šumadijske divizije. Božič 1917. je prebil na fronti

²⁸Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 659.

Kolaričevi junaški podvigi na solunski fronti²⁹

Čas, ko so potekale priprave za odločilne spopade na solunski fronti, je bil pester in zanimiv. Kolarič je bil neustrašen in včasih celo preveč drzen vojak. S svojo hrabrostjo je preprečil marsikakšen poskus sovražnika. Ob neki priložnosti se je iz strelskih rogov na Kravici med žičnimi ovirami splazil do spečih bolgarskih vojakov in začel nanje streljati z njihovo strojnico.

Predlagan je bil za odlikovanje z zlato medaljo Miloša Obilića, vendar je zaradi »svoje glavo-sti« dobil le divizijsko pohvalo.

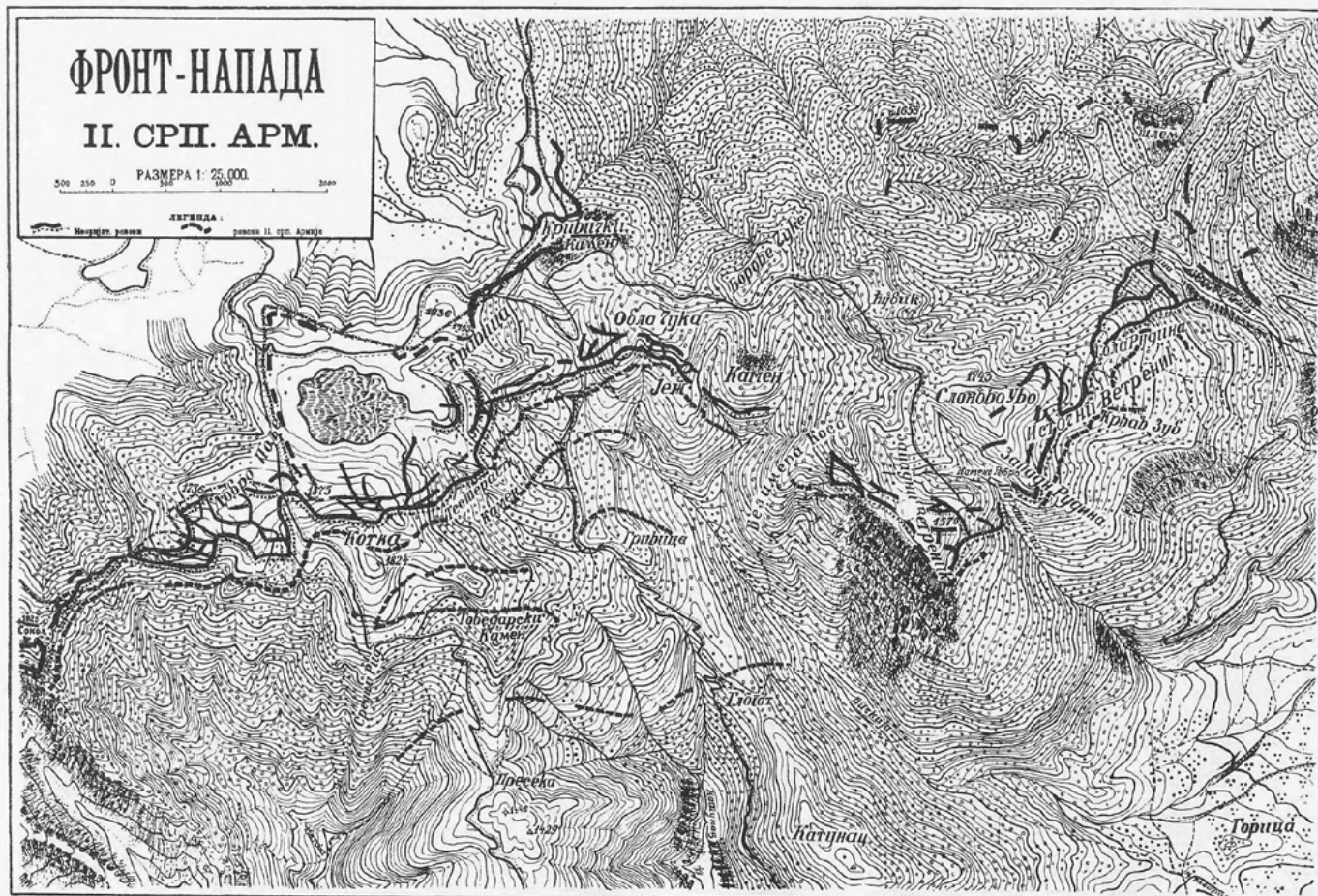
Vse te priprave in manjši spopadi so le napovedovali hude frontne boje. Tik pred začetkom ofenzive je bil premeščen na Vetrenik in takoj so ga poslali v boj.

Kolarič se spominja, da je bil 15. september 1918, ko se je začela ofenziva, sončen in lep. Na solunskih bojiščih sta si stali nasproti dve velikanski vojaški sili. V knjigi Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, je zapisano: *Sovražnik je imel: 249 bataljonov, 1803 mitraljeze, 1176 topov, 21 eskadronov konjenice in 80 aeroplanov.*

Naša zavezniška vojska, ki ji je po spremembah v vrhovnem vojaškem vodstvu poveljeval francoski general Franchet d'Espéry, je štela:

- 1. francoska vojska: 111 bataljonov, 29 eskadronov, 594 topov in 970 mitraljezov*
- 2. angleška vojska: 52 bataljonov, 4 eskadrone, 32 topov, 160 mitraljezov*
- 3. grška vojska: 15 bataljonov, 1 eskadron, 24 topov, in 36 mitraljezov*
- 4. srbska vojska z dobrovoljci: 55 bataljonov, 18*

²⁹Ignac Koprivec: Josip Kolarič je brezumno prebijal solunsko fronto na Vetreniku, Jutro, 1937, št. 147, str. 4.

Proboj solunske fronte. Postojanke II. srbske armade

eskadronov, 263 topov in 314 mitraljezov

5. Esad paša: 1 bataljon in 1 mitraljez

Razvidno je torej, da je bil sovražnik za 15 bataljonov močnejši, kljub temu pa je bil poražen.

Šumadijska divizija, v sestavu katere je bil tudi Kolaričev 1. bataljon 12. pešadijskega polka, je že prvi dan ofenzive v silovitem naletu osvojila vzhodni Vetrenik in koto 1570. Francoska 17. divizija je zavzela dobro utrjeno postojanko Kravica, 12. francoska divizija pa je obvladovala Dobro polje.

Sovražnik je nato ustavil nadaljnje prodiranje obeh francoskih divizij. Toda Šumadinci niso odnehali in so v drznem napadu osvojili Kravički kamen, najvažnejšo postojanko na vsej sovražnikovi obrambni črti. Zato se ocenjuje, da ima Šumadijska divizija največje zasluge za preboj solunske fronte.

Zemljevid – slika Dobrovoljci, str. 100.

Artilerija obeh vojsk je začela s strahovitim obstreljevanjem. Skale so se tresle in lomile, kriki ranjencev so neprestano parali ozračje. Ko se je artilerijsko obstreljevanje ustavilo, je nastopila pešadija. Levo krilo fronte so sestavljali francoski kolonialni črnci, sredino dobrovoljci, med njimi tudi Kolaričev vod.

Srbska artilerija je preslabo poškodovala sovražne žične ovire, zato je Kolaričev vod naletel na popolnoma nepoškodovane ovire. Plazili so se pod žico, srbska artilerija pa ni tolkla samo po sovražniku, ampak tudi po njih.

Nastal je pravi pokol, saj je bilo 15 ljudi iz Kolaričevega voda težko ranjenih ali mrtvih na žičnih ovirah. Razen enega so padli vsi podoficirji in kaplarji. Nastala je zmeda, preživeli vojaki so bili prestrašeni in zbegani.

Francoski črnici so se silno bali artilerije in so se začeli neorganizirano umikati. Za seboj so potegnili tudi ostale vojake, tako da so Bolgari začeli prodirati iz strelskih jarkov.

Kolarič je medtem odkril mesto, ki ga srbska artilerija ni obstreljevala. Drobec granate ga je zadel v obraz, vendar ga to ni oviralo, da ne bi skočil naprej ter zaklical svojim vojakom: »Naprej, tovariši! Kričite, streljajte, da se bo slišalo, kot da nas je deset tisoč. Samo naprej za menoj!« Huronsko vpitje je bilo uspešno, saj so uspeli pobiti vse sovražnikove izvidnike in tako niso imeli podatkov o številčni moči Kolaričeve enote.

Po izdanih komandah in bodrilnih besedah komandirja čete Mihaldžića je Kolaričev vod z njim na čelu prodril skozi pretrgano žično oviro na črti 2. voda in se takoj razvil za nadaljevanje borbe.

Njegovemu vzgledu so se priključili tudi umikajoči se dobrovoljci, tako da se je vojska kakšnih petdeset vojakov neustrašno zapodila proti sovražnikovim položajem. Kolarič je prodril v sredino bolgarskih položajev, saj so Bolgari pozornost posvečali levemu krilu. Bolgare je ta prodor popolnoma zmedel, tako da so francoski črnici ponovno uredili svoje vrste in posegli v boj.

Da bi zamašil vrzel, ki je nastala v njegovem zdesetkanem vodu zaradi žrtev topovskega obstreljevanja, je Kolarič poslal svojega podčastnika h komandantu s prošnjo, naj mu dodeli razpoložljivo rezervo in zmaga bo izbojevana.

Komandant ni verjel v uspešnost Kolaričevega početja, zato je odklonil dodelitev rezerve in Kolariču ukazal, da se mora takoj umakniti, ker je njegovo početje blazno in bo odgovarjal zanj.

Kolarič se za ukaz ni zmenil in je, kljub temu da je bil medtem ranjen v desno roko, z levico pograbil karabinko in s svojim vodom prodiral naprej. Pri tem je bil po nesreči ranjen še v levo roko. Ranil se je sam, z zaplenjeno karabinko, ki mu jo je prinesel njegov kaplar. Karabinka mu je zdrsnila iz ranjene desne roke, padla na tla ter ga ranila v levo roko in obraz.

Kljub prepričevanju, da z dodeljeno rezervo lahko prebije fronto, mu komandant okrepitev ni dodelil in mu je zagrozil, da ga za neupoštevovanje ukaza čakajo hude sankcije.

Z nejevoljo je poveljstvo predal svojemu kaplarju, nakar so ga poslali v prevezovališče in nato v bolnišnico v Solun.

Ko je naslednji dan prišel k zavesti, mu je osebje bolnišnice povedalo, da je njegov naskok na bolgarske položaje rodil ogromen uspeh, kajti fronta se je medtem ponovno uredila in zmaga je bila izbojevana.

Še isti dan ga je v bolnišnici obiskal komandant in mu povedal, da ga je predlagal za odlikovanje s Karađorđevo zvezdo z meči.

Po analizi so namreč ugotovili, da je bilo prav Kolaričevo »neposlušno« prodiranje odločilno za zmago na Vetreniškem odseku solunske fronte.

Ukaz za odlikovanje je bil podpisan 1. decembra 1920, odlikovanje po je po silnih administrativnih peripetijah in pritoževanju prejel šele leta 1934.

Njegovo hrabrost in junaštvo na solunski fronti so spoznali in cenili tudi Francozi, ki so ga leta 1919 odlikovali s francoskim vojaškim križcem s palmami.

V bolnišnici v Solunu je Kolarič ostal 14 dni. Mirovanje mu je presedalo, zato se je prijavil za letalskega izvidnika pri bombarderjih, ven-

dar mu komandant tega ni dovolil, ker je zvedel, da je poročen in da ima otroke.

Kolarič je vztrajal, da ga pustijo nazaj v njegovo komando, sicer bo pobegnil. Ko je komandant uvidel, da Kolariča ne bo zadržal, ga je s prvim transportom poslal za Donavsko divizijo. Po dveh dneh je Kolarič samovoljno zapusti transport, ker se mu je zdelo, da potujejo prepočasi, ter nato nekega večera, med tuljenjem volkov prispel v Kratovo. Tam je našel telefoniste, ki so ga nahranili, pri njih pa si je tudi pošteno odpočil. Naslednje jutro se je odpravil za svojim polkom, ki ga je dohitel v bližini Kumanovega.

Komandir Mihaldžić ga je pristrčno sprejel in mu takoj dodelil poveljstvo nad njegovim vo-dom.

Polk je nato prodiral skozi Skopje, Kosovo polje, Čačak, Beograd, od tod pa so prišli v Pančevo.

V začetku leta 1919 je Kolarič dobil dopust, nato pa je še ostal v vojski v Pančevu in Temišvaru. V Temišvaru so mu dodelili poveljstvo nad zajetim štabom maršala Mackensa.³⁰

Po tem je bil premeščen v Gostivar, kjer sta z njegovim kaplarjem dobila visoko francosko odlikovanje: francoski bojni križ s palmo.

Zadnjo vojaško službo je opravil kot vodnik v 45. Pehotnem polku v Celju, kjer je bil po demobilizaciji leta 1920, razrešen aktivne vojaške službe.

³⁰Mackensen – maršal, ki je poveljeval nemški armadi na Solunski fronti, tudi na območju Dobrudže.

Kolarič je pozneje napredoval v čin podporočnika ter svojo vojaščino končal po demobilizaciji kot rezervni kapetan.

Kmalu po vrnitvi domov, konec leta 1920, mu je pri porodu dvojčkov zaradi tuberkuloze umrla žena. Ostal je sam, s šestimi nepreskrbljenimi otroki, na zapuščenem in prezadolženem posestvu, kjer se je zanj začela nova Golgota.

Kamor koli se je obrnil za pomoč, so mu jo odklonili, tako da je bil v nekem trenutku finančno in gospodarsko skoraj popolnoma uničen.

Jože Kolarič se je po vojni vrnil na svoje posestvo pri Sv. Bolfenku.

Leta 1920 mu je umrla prva žena. Poročil se je drugič z Marijo Volaj z Vitana in v tem zakonu se je rodilo še deset otrok. »Naj bodo krepki Sokoliči«, je zapisalo Jutro.³¹

Kolarič je do konca življenja ostal pokončen in zaveden Slovenec, kar je dokazal tudi v II. svetovni vojni kot član Kerenčičeve odporiške skupine, ob aretaciji in na zaslišanju v Središču, kjer so ga zaradi njegove revolucionarne drže označili za »dvakratnega veleizdajalca«.³²

Navajam izveček iz sklepnega poročila tajne policije (dobeseden prepis)

³¹**Otroci iz prvega zakona:** Miran (1909–1943); Mira (1911–1993); Miroslav (Dušan) (1913–1922); Dušica (1914–1991); Hranimir (1920–1973) in dvojček Branimir (1920–1942). **Otroci iz drugega zakona:** Marica (1928–1928); Dušan (1929–1981); Ivan (1930–1931); Milka Marija (1933); Peter (1935–1992); Stanislav (1937–2001); Aleksander (1939–1940) Minka (1941).

³²Zapisnik o zaslišanju pred nemško tajno policijo v Središču ob Dravi in sklepno poročilo – arhiv RSNZ – ZA 104 -141.

K o l a r i č Jože posestnik, rojen 19.3.1892 v Jastrebcih, rim. katoličan, poročen, Slovenec, stanujoč v Jastrebcih št. 22, občina Kog je bil kot znan vodilni Slovenec tudi aretiran 19.11.1941. Ima za seboj zelo razgibano življenje, dal se je zajeti v Rusiji pozimi 1914, vstopil je v južnoslovensko legijo leta 1916 prostovoljno, obiskoval je v Rusiji oficirsko šolo in prišel potem s prostovoljnimi zvezami preko Anglije, Francije in Italije v Solun, kjer se je potem bojeval spet proti Avstrijcem. V Jugoslaviji so mu dali enega najvišjih ordenov (odlikovanj) Karadjorjevo zvezo v srebru. Nazadnje je bil kapitan prvega razreda.

Po lastni izjavi je odklonil sprejem v Heimatbund, ker tega ni mogel združiti s tem, da je dober Slovenec, nekdanji rezervni oficir in nosilec jugoslovanskega odlikovanja. Ugovarja, da bi bil pristaš slovenske osvobodilne fronte in da naj bi bil vodil odpor in bil odgovoren za uspeh akcije. Oporeka sploh vse, kar je v zvezi s slovensko osvobodilno fronto.

Istočasno pa priznava, da bi bila zanj kot oficirju in dobremu Slovencu častna zadeva kot vojaškemu strokovnjaku prevzeti vodstvo pri vstaji proti Nemcem, ki bi jamčil uspeh. Jasno dalje priznava, da je prijatelj Srbov in da ne ljubi nemškega naroda. Prizadeva si, kot Nemci združujejo Nemce, da bi se tako združili tudi vsi Slovenci. Odkrito zahteva, da bi se morali vsi Slovenci združiti proti Nemcem. Poudarja v nekem zaključnem zapisniku o zaslišanju, da je svobodoljuben nacionalen Slovenec in prepričan, da bo Rusija to voljo proti Nemcem dobila, kakor tudi, da bo potem vstala od Nemcev osvobojena Slovenija. Ponovno izrazilo poudarja, da bi v končanem boju proti Nemcem aktivno sodeloval.

Pri njegovem zaslišanju smo dobili vtis mirnega in zanesljivega, govoril je o osvobodilnem boju Spodnje Štajerske kot razumljivo dejstvo, ki je svojska samo zagrizenemu Slovencu in prijatelju Srbov. Mož je že enkrat v svojem življenju sodeloval pri veleizdaji in izdaji dežele in misli, da to lahko še enkrat naredi, ne da bi bil kaznovan. Ni obdržal te potrebe po osvoboditvi samo zase, ampak se je z enako mislečimi Slovenci o tem razgovarjal. Glede na to, da ima pri prebivalstvu velik ugled, njegova beseda veliko velja in je torej vodilna sila pri gibanju za odpor na Kogu. Kolarič naj bi tudi skrbel za dobavo strojnic za občino Kog, vendar je Vlado Zabavnik edini, ki je o tem govoril, pa ne dá izjave priznanja. Kolariča moramo označiti kot veleizdajalca s praktičnim izkustvom.³³

Predlog za kaznovanje:

Prosi se naslednje osebe kaznovati kot sledi:

1. Kerenčič Jože po čl. 83.III, in čl. 80.I
2. Kerenčič Slavko.Alojz, Otmar po čl. 83.III in čl. 80.I
3. Zabavnik Branko, Franc po čl. 83.III in čl. 80.I
4. Rizman Janko po čl. 83 III in čl. 80.I
5. Pokrivač Mirko, Gottfried po čl. 83 III in po čl. 80.I
6. Zabavnik Vlado po čl. 83. III in čl. 80. I
7. **Kolarič Jože po čl. 80. I in čl. 83. III**

³³Prepis dela sklepnega poročila Tajne policije Obmejne policijske postaje v Središču ob Dravi, dne 3. decembra 1941, dnevnik št. 272/41.

Osebe od 1. do 7. naj bodo zaradi teže njihovega zločina in brezizglednosti na izboljšanje kaznovani s smrtjo;

8. Kolarič Branko

9. Drogenik Janez

10. Borko Ignac

11. Štampar Ivan (Johann)

12. Štampar Ivan

13. Zabavnik Drago

14. Kerenčič Franc in

15. Štampar Milena

Osebe od 8. do 15. so manj udeleženi toda zaradi nepopoljivosti in trme naj bodo za daljši čas poslani v taborišče.

16. Lukman Marija

17. Rizman Marija in

18. Rizman Franc

Osebe od 16. do 18. bodo poslane na Borl (Ankenstein) in po kratkem zadržanju, pouku in Auflagerteilung (?) odpuščeni.

Na znanje in v nadaljnje postopanje

Po nalogu: vodja postojanke R. Kunesch l.r.

Jožef Kolarič je umrl je 18. maja 1942 v taborišču Oswieczim, skupaj s svojim sinom Brankom³⁴. Le leto pozneje, leta 1943 je bil

³⁴Branko Kolarič je bil sin Jožefa Kolariča. Rodil se je 29. decembra 1920, skupaj z bratom dvojčkom Hranimirjem, ki so ga Kogovčani poznali kot »puklastega« Mirka iz Vodranskega Vrha. Skupaj z očetom Jožefom se je takoj na začetku vojne priključil h Kerenčičevi skupini. Že novembra 1941 so ga Nemci aretirali in ga zasliševali v Središču, kjer je bil sedež tajne policije. Tudi o njem je zapis v zaključnem poročilu, ko je Gestapo za 15 članov kogovske odporne skupine predlagal taborišče in smrt z ustrelitvijo. Odpeljali so ga v Mariborske zapore, od tam pa v taborišče Oswieczim, kjer je 18.06.1942 umrl, star še ne 22 let.

v Ludbregu na Hrvaškem ustreljen še Jožefov brat Miran.³⁵

**Mirko Kolarič
(1893–1957)**

Mirko Kolarič se je rodil 19. februarja 1893 v Jastrebcih. Na srednje veliki kmetiji je bilo več

³⁵Miran je bil Jožefov brat in se je kot oficir bivše Jugoslovanske vojske poročil v Ludbregu na Hrvaškem, kjer je služboval. Leta 1943 je bil ustreljen v nepojasnenih okoliščinah, ko bi se naj na tamkajšnjem pokopališču hotel sestati s predstavniki hrvaškega osvobodilnega gibanja.

otrok. V prvi svetovni vojni je bil, kot njegova brata Franjo in Jožef, vpoklican v avstro-ogrsko vojsko.

Kljub težkim preizkušnjam v prvi svetovni vojni se je Mirko po vojni takoj odzval pozivu generala Maistra in postal njegov borec za severno mejo.

Po prvi svetovni vojni se je Mirko Kolarič poročil z domačinko z Vitana, Magdaleno Tropovo. Rodili so se jima Mimika, Marta, Vera, Draga in Dušan.

Leta 1932 je v Vukovskem Dolu kupil srednje veliko kmetijo in z ženo sta začela gospodariti na novo. Bil je preudaren kmet, po poštenosti so ga poznali daleč naokoli. Ko je nanesla beseda o tem kremenitem človeku, so ljudje govorili: »Če je tako rekel Kolarič, potem bo že držalo!«

Še isti dan, ko je bila napadena Jugoslavija, torej 6. aprila 1941, se je javil med prostovoljce, čeprav je doma ostala kmetija, ki je nujno potrebovala njegove roke. Javil se je v slovenskobistriški vojašnici, po enem tednu pa se je vrnil v Vukovski dol. Pet tednov je bil zaprt v Meljski kasarni, potem so ga Nemci izpustili. Povezal se je s Kerenčičevimi v Pesnici, kjer je srečal svojega nekdanjega sovaščana Jožeta Kerenčiča. Od njega je zvedel za organiziranje Osvobodilne fronte.

Proti koncu leta 1941 je prišel na Občino Jarenina v službo Vojko Lovše, ki ga je Jože Kerenčič zadolžil za organiziranje OF na tem območju. Kmalu je Mirko Kolarič navezal stike z Lovšetom, skupaj sta pritegnila nekaj zanesljivih domačinov in organizirala nekaj kmečkih postojank.

Organizacija OF se je počasi širila in 6. aprila

leta 1943 je bil ustanovljen krajevni odbor OF, njegov sekretar pa je postal Mirko Kolarič, ki je dobil ilegalno ime Kmet.

Njegove zavzetosti za odpor proti okupatorju ni bila omajana niti takrat, ko je na začetku leta 1942 zvedel, da so v koncentracijskem taborišču Auschwitz ubili njegovega brata Jožeta in Jožetovega sina Branka.

Narodnoosvobodilno gibanje ga je popolnoma prevzelo. Novembra 1943 je bil sprejet za člana Okrožnega odbora OF Maribor.

Vsa njegova družina je bila vpeta v narodnoosvobodilno gibanje. Hčerka Draga je odšla marca 1943 na Gorenjsko, kjer je na območju Gorje-Bled delala kot aktivistka OF. Sin Dušan se je junija 1943 vključil v partizansko enoto na Gorenjskem. Hčerka Marta se je kot bolničarka zaposlila v termah v Topolšici, kjer je bila prav tako vključena v krajevno organizacijo OF.

Hčerka Mimica-Mojca je bila od jeseni 1943 kurirka OK KPS Maribor za Gorenjsko, kamor je vodila skupine novincev.

Hčerka Vera je bila aktivistka in kurirka na jarenskem terenu.

Kolaričeva mati je kot dobrodušna gospodinja skrbela, da so se terenski aktivisti počutili kar najvarneje pod njihovo streho.

Konec februarja so gestapovci aretirali Mirka Kolariča in njegovega invalidnega nečaka Mirka ter ju odpeljali v taborišče Šterntal.

Maja 1944 je Mirkova žena Magdalena dobila poziv, da naj se javi na Občini Jarenina. Tam jo je zasliševal sam Steindl, ki ga je predvsem zanimalo, kje je njen sin Dušan. Magdalena mu je odločno odvrnila: »Vam sem ga poslala, zato mi vi povejte, kje je!«

Mirko Kolarič-Kmet je iz taborišča Šterntal pobegnil domov v Prlekijo, kjer se je nato drževal pri svoji sestri Tereziji Zabavnik v Jastrebcih. Ko je hotel oditi v partizane, mu je partijski funkcionar Majhen to, zaradi njegove starosti, odsvetoval. Tako je Mirko do konca vojne ostal na terenu okoli Koga. Po osvoboditvi se je vrnil na svojo domačijo v Vukovskem Dolu. Svojo hišo je našel zasedeno, ni imel ne žlice ne vilic, praktično ničesar. Takratna gospodinja mu ni hotela dati niti vode.

Ko so se vrnil še drugi iz Kolaričeve družine, so od sosedov dobili nekaj pohištva in posteljnine ter hrane. Ponovno so morali začeti ustvarjati dom. Toda vse te težke preizkušnje Kolaričevim niso vzele poguma. Zagnano so se vrgli na delo in obnovili domačijo.

Magdalena Kolarič je zaradi vsega, kar je doživela v II. svetovni vojni, močno zbolela in je umrla leta 1949. Mirko Kolarič, vojak v I. svetovni vojni, Maistrov borec ter udeleženec NOB, zapornik in taboriščnik, je zaradi bolezni umrl leta 1957, star 64 let.

Ključne besede

Dobrovoljci, Kolarič, Solunska fronta, I. svetovna vojna.

Ustni viri

- Marija Kolarič, Jastrebc
- Jožko Kolarič Jastrebc
- Milka Bolkovič, Lačaves
- Iztok Medved, Mali Vrhek, Kurešček

Pisni viri

- Časopis Jutro, 1937, št. 147, stran 4, Ignac Koprivec: »Josip Kolarič je brezumno prebijal solunsko fronto na Vetreniku.«

- Dnevnik neznanega primorskega dobrovoljca (rokopis).
- Osebni dnevniški zapiski Marije Kolarič.
- Poročilo Tajne policije Obmejne policijske postaje v Središču ob Dravi, dne 3. decembra 1941, dnevnik št. 272/41.
- Zapisnik o zaslišanju pred nemško tajno policijo v Središču ob Dravi in sklepno poročilo- arhiv RSNZ – ZA 104–141.

Literatura

- Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, samozaložba »Sreskih organizacij saveza ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavije«, Ljubljana 1936.
- Tonček Luskovič: Kog, Krajepis in zgodovinski opis, Založba Pozoj, Velenje 2009.

Povzetek

Prispevek opisuje življenjske usode štirih kmečkih fantov iz Jastrebc v današnji krajevni skupnosti Kog, ki so bili v dveh svetovnih vojnah pred usodnimi odločitvami: ali služiti v tuji vojski ali se boriti za svojo lastno domovino.

Na primeru Kolaričevih fantov, vojakov, govori zapis o žrtvovanju Slovencev, Srbov, Hrvatov in drugih avstrijskih vojni ujetnikov v Rusiji ali koder koli drugod po bojiščih, ki so zapustili vse, svoje domače in premoženjske dobrine in se kot nacionalni revolucionarji prijavi kot dobrovoljci v takratno srbsko vojsko.